

СПАДКУВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ

INHERITANCE OF DIGITAL ASSETS: REGULATORY FEATURES

Шаповал К.О., студентка І курсу магістратури
факультету прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Наконечна Д.О., студентка І курсу магістратури
факультету прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті розглядаються актуальні питання правового регулювання спадкування цифрових активів в Україні. Автори виявляють суттєві термінологічні неузгодженості в українському законодавстві щодо віртуальних активів, акцентуючи увагу на суперечностях між Законом України «Про віртуальні активи» та Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Дослідження аналізує вплив цифровізації на спадкове право за двома напрямками: трансформація способів вираження волі та включення цифрових активів до спадкової маси.

У роботі пропонується комплексний підхід до цифрового спадкування, що охоплює чотири ключові етапи: ідентифікація цифрових активів, визначення їх складу, процедури доступу та способи збереження. Автори аналізують різні наукові класифікації цифрових активів та режимів їх спадкування, включно з класифікацією за фінансовою цінністю, особистим характером та технологічними особливостями.

У статті розглядаються основні виклики цифрового спадкування: недостатність правового регулювання, проблеми конфіденційності, технічні обмеження щодо доступу та трансграничний характер цифрових активів. Особливу увагу приділено міжнародним практикам управління цифровими активами після смерті, зокрема прикладам від компаній Apple, Facebook і Google, а також відповідній судовій практиці.

У статті подано практичні рекомендації щодо вдосконалення українського законодавства, включно з імплементацією спеціальних положень у Цивільний кодекс щодо спадкування цифрових активів, розробкою спеціалізованої правової бази для цифрової спадщини та впровадженням механізмів цифрового заповіту. Автори роблять висновок, що необхідне системне та прогресивне правове регулювання для того, щоб цифрова спадщина не залишалася в «правовому вакуумі», а набула належного статусу в системі цивільного права.

Дослідження робить внесок у розвиток правової теорії в сфері цифрового спадкування та пропонує практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства у цій галузі.

Ключові слова: цифрові активи, віртуальні активи, спадкове право, спадкування цифрових активів, цифровий заповіт, цифрова спадщина, приватне право, цивільне право.

The article examines the current issues of legal regulation concerning the inheritance of digital assets in Ukraine. The paper identifies significant terminological inconsistencies in Ukrainian legislation regarding virtual assets, highlighting the contradictions between the Law of Ukraine "On Virtual Assets" and the Law of Ukraine "On prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction". The study analyzes the impact of digitalization on inheritance law through two aspects: transformation of legal will expression methods and the inclusion of digital assets in inheritance.

The research proposes a comprehensive approach to digital inheritance, examining four essential stages: identification of digital assets, determination of their composition, access procedures, and preservation methods. The author analyzes various scientific classifications of digital assets and their inheritance regimes, including categorization by financial value, personal nature, and technological features. The paper addresses key challenges in digital inheritance: insufficient legal regulation, confidentiality issues, technical access limitations, and the transborder nature of digital assets. Special attention is given to international practices of digital asset management after death, including examples from companies like Apple, Facebook, and Google, and relevant court practice.

The article presents practical recommendations for improving Ukrainian legislation, including the implementation of specific provisions in the Civil Code regarding digital assets inheritance, development of a dedicated legal framework for digital legacy, and introduction of digital will mechanisms. The authors conclude that systematic and forward-looking legal regulation is necessary to ensure that digital heritage does not remain in a "legal vacuum" but receives proper status within the structure of civil law. The research contributes to the development of legal theory in the field of digital inheritance and provides practical recommendations for improving legislation in this area.

Key words: digital assets, virtual assets, inheritance law, digital inheritance, digital inheritance, digital will, digital legacy, private law, civil law.

Постановка проблеми. В епоху розвитку технологій значна частина матеріальних та нематеріальних благ людини перемищується у цифровий простір. Єдиного уніфікованого визначення поняття «цифровий актив» на сьогодні не існує, але загалом під ним розуміють будь-який актив, що існує у цифровій формі, має певну цінність і може бути об'єктом обміну, зберігання або інвестування через електронні засоби, тобто бути об'єктом цивільного обігу. З точки зору приватного права, цифрові активи можна окреслити як новий клас активів. Актив, в свою чергу, можна визначити як сукупність прав та обов'язків особи щодо речей та інших осіб. На підставі цього, за аналогією, цифрові активи в найзагальнішому сенсі – це окрема частина багатства особи, що складається з активів, які існують виключно у цифровій формі. Типові приклади цифрових активів – це файли, збережені на комп'ютері або іншому пристрої для зберігання даних, файли в хмарному сховищі, дані електронних акаунтів, придбані цифрові товари (наприклад, електронні книги), облікові записи в соцмережах, криптовалюти (наприклад, Bitcoin,

Ethereum), токени, NFT (невзаємозамінні токени), цифрові цінні папери, цифрові гроші центрального банку (CBDC).

З появою все більшої кількості цифрових активів виникає питання їх спадкування. Як забезпечити передачу цифрових активів спадкоємцям? Які правові аспекти необхідно враховувати? Чи можна включити криптовалюту чи NFT до заповіту? Спадкування цифрових активів – це нова і водночас складна сфера, яка стрімко набирає актуальності. Вона потребує ґрунтовного вивчення та чіткого правового регулювання, адже традиційні норми спадкового права не завжди здатні охопити всі особливості цифрового майна. Без належного законодавчого підґрунтя існує ризик, що цінні активи можуть бути втрачені або залишитися недоступними для спадкоємців. Україна не є єдиною країною, що стикається з проблемою спадкування цифрових активів. У більшості держав світу немає єдиного визначення цифрової спадщини, а питання успадкування цифрових активів залишається або недостатньо врегульованим, або зовсім не врегульованим. Крім того, з приводу спадкування цифрових активів виникають

етичні питання. IT-об'єкти часто містять особисту, а іноді й конфіденційну інформацію про власника та його оточення, що піднімає питання етичності надання доступу до цих цифрових активів іншим особам, окрім їх власника.

Тож мета цієї роботи полягає в дослідженні правового статусу цифрових (віртуальних) активів та визначенні особливостей їх спадкування в Україні, розгляді існуючих проблем та розробці рекомендацій щодо вдосконалення законодавства у сфері спадкування цифрових активів. Водночас хочемо звернути увагу на поняття цифрового заповіту, а також практичні аспекти успадкування цифрових активів.

Актуальність роботи пояснюється глобальними процесами цифровізації суспільства, внаслідок яких цифрові активи стають невід'ємною складовою приватного життя та майна особи, однак правове регулювання їх спадкування залишається на початковому етапі розвитку як в Україні, так і в більшості країн світу. Економічна значущість дослідження підкріплюється стрімким зростанням вартості окремих видів цифрових активів, які становлять дедалі більшу частку майна сучасної людини. Додаткову актуальність роботі надає транскордонний характер цифрових активів, що створює складнощі з визначенням юрисдикції та застосовного права. Водночас, питання спадкування цифрових активів порушує важливі етичні проблеми, пов'язані з конфіденційністю та доступом до особистих даних померлого.

Джерельну базу дослідження склали нормативно-правові акти, наукові публікації вчених-юристів у сфері приватного права, зокрема Заїка Ю., Кобильнік Д.А., Гулейков І.Ю., Калітенко О., Вовк М., Ларченко М., а також роботи іноземних спеціалістів у сфері віртуальних активів: Á. Juhász, D. Klasiček, P. Szewajdler.

Виклад основного матеріалу. В науковій літературі та засобах масової інформації вживається досить багато понять на позначення цифрових активів, зокрема «криптовалюта», «віртуальні активи», «цифрові валюти», «віртуальні валюти», «криптоактиви». Варто зазначити, що поняття «цифрові активи» та «віртуальні активи» є взаємозамінними та визначають форму представлення активу (цифрову, електронну). В сукупності цифрових активів можна виділити віртуальні товари, які є нематеріальними об'єкти, які купуються користувачами соціальних мереж і онлайн-ігор; а також криптоактиви, які базуються на технології блокчейн. В свою чергу криптоактиви включають в себе криптовалюти (цифрові валюти), віртуальні токени (NFT) та цифрові валюти центральних банків (CBDC), які будуть на технології блокчейн [1]. В подальшому в роботі поняття «цифрові активи» та «віртуальні активи» будуть вживатися як синонімічні.

Спочатку вважаємо за необхідне зупинитися на дефініції цифрових (віртуальних) активів в Україні. Для вирішення питань пов'язаних з обігом віртуальних активів в Україні Верховною Радою України був прийнятий Закон № 2074-IX «Про віртуальні активи». У ч. 1 Прикінцевих та перехідних Положень Закону зазначено, що він набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, але не раніше дня опублікування цього Закону. На сьогодні Закон все ще не набрав чинності. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1 цього Закону віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [2].

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсю-

дження зброї масового знищення» від 06 грудня 2019 р. містить інше визначення віртуального активу, відповідно до якого віртуальний актив є цифровим вираженням вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати, і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [3]. Тобто складається ситуація, коли одне й те саме поняття має абсолютно різне юридичне трактування. Зрозуміло, що наведене вище визначення віртуальних активів було введено в національне законодавство виключно з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму. Однак воно є складним для розуміння і не зовсім прийнятним, якщо ми говоримо про віртуальні активи як про об'єкт цивільного обороту [4]. Закон «Про віртуальні активи» акцентує увагу саме на юридичному та цивільному аспекті віртуальних активів, і тому, як ці активи можуть бути використані в цивільному обороті. Закон № 361-IX фокусується більше на фінансовому аспекті віртуальних активів. Тому ці розбіжності необхідно врахувати до набрання чинності Законом № 2074-IX, оскільки вони можуть вплинути на подальше регулювання обігу та спадкування цифрових активів в Україні.

Цифровізація впливає на спадкове право як галузь приватного права щонайменше у двох напрямках. З одного боку, цифровізація трансформує способи вираження юридичної волі, що породжує питання про доцільність визнання нових форм, зокрема цифрового заповіту, нарівні з усталеними традиційними формами складення заповіту. З іншого боку, викликає суперечки й те, чи можуть цифрові активи входити до складу спадщини, і якщо так – то як саме. Яку цінність їм слід надавати та як слід трактувати різні типи цифрових активів? Відповідь залежить від правової оцінки цифрових активів у приватному праві. У разі, якщо такі активи визнаються об'єктами права власності або підпадають під право вимоги, вони можуть регулюватися нормами спадкового права. Водночас, з огляду на відсутність усталеного підходу щодо правової природи цифрових активів, дискусія щодо спадкування цифрових активів наразі має гіпотетичний характер [5].

В Цивільному кодексі України неконкретизоване поняття «спадкування цифрових активів», проте загальні положення про спадкування, викладені в статтях 1216, 1217, 1218 ЦК України поширюються на цифрові активи [6]. Зокрема під сукупністю прав і обов'язків, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, як це зазначено в статтях 1216, 1218 ЦК України, можна розуміти й права на цифрові активи, якщо ці активи є частиною майна спадкодавця. В цьому контексті варто згадати постанову Верховного Суду від 1 серпня 2018 року у справі № 592/11194/14-ц (провадження № 61-13759св18), де Суд зазначав, що спадкування є формою правонаступництва, що реалізується спадкоємцем у межах обсягу спадкової маси та не включає процесуальні права й обов'язки спадкодавця, які ним не реалізовані за життя [7]. Таким чином, цифрові активи можуть бути включені до спадщини за умови, що вони не мають специфічних обмежень щодо їх передачі, таких як, наприклад, доступ до акаунтів чи технічні аспекти передачі прав на криптовалюти чи інші цифрові активи. В цьому контексті, варто також згадати, що у 2023 році до Цивільного кодексу України була внесена доповнення у вигляді статті 179-1, внаслідок чого виникло нове поняття – «цифрова річ». Відповідно до закону, цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. *Цифровою річчю є віртуальні активи*, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті. Особливості правового режиму цифрових речей визначаються законом. До цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про речі, якщо інше

не встановлено цим Кодексом, законом або не впливає із сутності цифрової речі [6]. Звісно на практиці застосування загальних вказаних положень ЦК України до цифрових активів стикається з низкою труднощів, пов'язаних з їх нематеріальністю, мінливістю та транскордонним характером. Невизначеність правового статусу цифрових активів, відсутність єдиних критеріїв їх оцінки та складнощі з доведенням права власності ускладнюють процес цифрового спадкування [8]. На підставі цього можна сказати, що спадкування цифрових (віртуальних) активів – це перехід сукупності майнових прав та, у виключних випадках, зобов'язань, що виникають із володіння, користування або розпорядження цифровими активами, від спадкодавця до спадкоємця у порядку, встановленому законом.

Спадкування цифрових активів здійснюється згідно статтею 1217 ЦК України здійснюється двома шляхами: за заповітом або за законом [6]. Якщо фізична особа не залишила заповіту, або заповіт виявився недійсним, або відсутні умови, які зазначені у заповіті з умовою, або спадкоємці за заповітом не прийняли спадщину, або фізична особа розпорядилася лише частиною свого майна настає спадкування за законом. Спадкування за заповітом загалом не викликає питань, оскільки спадкодавець може чітко зазначити в ньому, хто і як буде розпоряджатися його цифровими активами. У заповіті можуть бути вказані конкретні паролі, логіни до облікових записів, паролі доступу до криптовалюти тощо. Проте спадкування цифрових активів за законом є більш ускладненим процесом, оскільки реалізація спадкових прав на такі активи часто залежить від наявності технічних засобів доступу – зокрема, ключів, паролів, ідентифікаторів або іншої конфіденційної інформації, якою володіє, в більшості випадків, лише потенційний спадкодавець, без якої використання чи ідентифікація цифрових активів є неможливою.

О. Калітенко зазначає, що спадкування цифрових активів передбачає кілька етапів. Першим кроком у цифровому спадкуванні є визначення складу цифрових активів – файлів, акаунтів, електронних документів, криптовалют – які підлягатимуть спадкуванню. Список є невичерпним, але має охоплювати ключові категорії. Другим етапом є аналіз законодавства країни, де проживає спадкодавець, щоб з'ясувати, чи дозволяє воно спадкування цифрових активів. Наступний етап – визначення волі спадкодавця: хто отримає доступ, що саме буде передано, які паролі та засоби захисту слід надати тощо. Також важливо обрати спеціалізовані сервіси для управління цифровою спадщиною – деякі платформи (наприклад, Apple) вже дозволяють призначити «цифрового спадкоємця» або автоматично видаляти дані після смерті. Для уникнення правових проблем варто скласти окремий документ із чіткими вказівками щодо функціонування цифрової спадщини спадкодавця – так званий цифровий заповіт, який потрібно періодично переглядати та оновлювати, аби він залишався актуальним [9]. Цифровий заповіт – це унікальний документ, що має особливу специфіку, враховуючи розвиток технологій та цифрових активів. Він дозволяє чітко визначити, як буде функціонувати цифрова спадщина після смерті особи. Це може включати вказівки щодо доступу до онлайн-акаунтів, цифрових активів, електронних документів та інших ресурсів. Цифровий заповіт містить інформацію про місце зберігання паролів та інших засобів доступу до цифрових активів, що значно спрощує процес складання заповіту для спадкоємців [10].

Говорячи про цифровий заповіт як одну з форм розпорядження цифровими активами на випадок смерті, варто звернути увагу на специфіку його змісту, юридичної сили та практичного застосування. В науковій літературі досить часто термін «цифровий заповіт» помилково тлумачать як документ, що містить положення щодо цифрових активів у разі смерті. Однак зазначений термін стосується не змісту заповіту, а форми його створення, тобто цифровий

заповіт – це загальний термін для заповітів, які складено не традиційним способом, а за допомогою цифрових інструментів. Формування цифрового заповіту – це не лише перелік активів, а й визначення спадкоємців, паролів доступу, механізмів управління конфіденційною інформацією, умов збереження чи видалення певних даних. Навіть якщо людина створить такий перелік цифрових активів, включення всієї цієї інформації до заповіту викликає серйозні занепокоєння – зокрема з огляду на конфіденційність. До того ж, оновлення паролів і створення нових акаунтів впливає і на зміст заповіту. Проте проблему конфіденційності можна частково вирішити, якщо паролі будуть додані до заповіту у вигляді закритого додатка або міститимуться в окремому документі.

Оформлення цифрової спадщини пов'язане з декількома питаннями: виявлення цифрових активів (тобто встановлення наявності та правового статусу цифрових активів що належать спадкодавцю); визначення складу цифрової спадщини; отримання доступу до цифрових активів; збереження цифрової інформації.

Виявлення об'єктів цифрової спадщини є складним питанням, оскільки потенційний спадкодавець може існувати в цифровому просторі анонімно (або наприклад, під вигаданим нікнеймом або навіть мати декілька акаунтів, не пов'язаних між собою жодним чином). У таких випадках складно ідентифікувати, чи дійсно певний цифровий актив або обліковий запис належить конкретній особі. Крім того, сам цифровий актив може мати складну структуру, знаходиться будь-де і бути доступним на різних пристроях та з різних точок світу. В такому випадку до пошуку об'єктів цифрової спадщини мають бути залучені: адвокати, нотаріуси та самі спадкоємці (самостійно або за допомогою адвоката, нотаріуса) [11].

Визначення складу цифрової спадщини також є важливим аспектом, адже від чіткого розуміння, які саме цифрові активи входять до спадку, залежить подальше оформлення спадкових прав. Наприклад, Гулейкова пропонує до складу цифрової спадщини відносити: 1) особисті цифрові активи – електронні листи, документи, збережені на комп'ютерах та інших портативних цифрових пристроях, мультимедійний контент, зокрема фотографії та відео, збережені на різних цифрових пристроях, контент, збережений у профілях соціальних мереж, контакти, збережені в електронній пошті або мобільних телефонах, бали лояльності за різні підписки та послуги, що користувач отримує, тощо; 2) фінансові цифрові активи – дані онлайн-банкінгу, ідентифікатори користувачів та паролі для інтернет-банкінгу та інших онлайн-транзакцій, онлайн-страхування, взаємні фонди, акції та інші інвестиції, віртуальна власність та цінні товари, що розміщені на онлайн-ігрових платформах, деталі кредитних та дебетових карткових транзакцій, електронні гаманці, що використовуються для онлайн-азартних ігор тощо; 3) професійні цифрові активи – доменні імена, офіційні електронні адреси, облікові записи в соціальних мережах, контент блогів та вебсайтів, візуальний контент та інші системи управління контентом (CMS), що використовуються, бази клієнтів онлайн-бізнесу, аукціонні майданчики тощо; 4) технічні цифрові активи – паролі для різних цифрових послуг, комп'ютерних мереж, журналів резервного копіювання пристроїв: як локальних, так і хмарних, послуг вебхостингу, програмних проєктів: як корпоративних, так і індивідуальних тощо [8]. Науковець Дубравка Класічек пропонує розрізняти цифрові активи у складі спадщини за проблемами, що виникають щодо їх спадкування, виділяючи такі категорії: 1) цифрові активи, що зберігаються на електронному пристрої або подібному носії, створені власником пристрою; 2) цифрові облікові записи та їхній зміст, що зберігається на серверах онлайн-платформ; 3) цифрові активи, придбані через онлайн-платформи; 4) криптовалюти. На думку Класічек, цифрові активи, що належать до однієї категорії, можуть

однаково розглядатися з точки зору спадкового права [12]. Заслугує на увагу й класифікація Павела Швайдлера. Він пропонує два типи поділу: за фінансовою цінністю (фінансово цінні та нефінансові активи) та за особистим характером (персональні й неперсональні цифрові активи). У випадку цифрових активів, що мають виключно фінансову цінність (наприклад, монети, криптовалюти, токени та інші цінні цифрові активи), Швайдлер вважає, що через їхню фінансову вартість вони мають входити до складу спадщини [13]. Агнеш Юхас пропонує іншу класифікацію. Частково спираючись на поділи, запропоновані вищезгаданими авторами, класифікація вченої ґрунтується на «поведінці» цифрових активів. Відповідно, вона виділяє три групи цифрових активів: 1) цифрові активи, що за своєю природою подібні до речей – вони поведуться як об'єкти у фізичному світі. Хоча ними не можна володіти у традиційному сенсі, власник реалізує щодо них права, подібні до прав власності: може (в цифровому форматі) володіти, користуватися та розпоряджатися; 2) цифрові активи, що за своєю природою подібні до вимог – до них, передусім, належать криптовалюти; 3) цифрові активи, що мають інформаційний характер – ці активи мають переважно особистий характер і включають елементи (наприклад, акаунти в соціальних мережах, електронна пошта тощо), що безпосередньо пов'язані з особистістю померлого [5]. Узагальнюючи позиції дослідників, ми пропонуємо застосовувати комплексний підхід до визначення складу цифрової спадщини та її правового режиму. Такий підхід передбачає врахування як юридичної природи активу (чи є він майновим, інформаційним або персоніфікованим), так і контексту доступу до нього (локальне зберігання, хмарні сервіси, платформи із сервісними умовами, що обмежують передачу прав).

Доступ до цифрової спадщини є одним із ключових викликів у процесі спадкування, адже саме можливість увійти до акаунтів, цифрових гаманців визначає фактичну реалізацію спадкових прав. Доступ до цифрової спадщини може мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Об'єктивний доступ означає наявність фактичної технічної можливості отримати доступ до цифрових активів. Йдеться, зокрема, про наявність паролів, логінів, приватних ключів, двофакторної автентифікації, резервних кодів, а також фізичного доступу до пристроїв (ноутбуків, смартфонів, зовнішніх накопичувачів тощо). Суб'єктивний доступ полягає у праві конкретної особи на отримання доступу до цифрового активу відповідно до закону або заповіту. Такий доступ передбачає право користування або володіння цифровим активом, але не завжди гарантує технічну реалізацію цього права. Ефективне спадкування цифрових активів можливе лише за умови поєднання суб'єктивного права та об'єктивної можливості доступу.

Сьогодні лише окремі цифрові сервіси пропонують користувачам можливість визначити заздалегідь осіб, які отримають доступ до їхніх даних після смерті. Водночас у разі відсутності відповідного волевиявлення спадкодавця або спеціальних функцій з боку сервісів, доступ до цифрової спадщини ускладнюється, а в ряді випадків – стає неможливим без судового втручання. Наприклад, компанія Apple запровадила функцію Digital Legacy, тобто цифрова спадщина, яка дозволяє передавати доступ до iCloud померлої особи тим людям, яких вона обрала ще за життя (до 5 осіб). Ці «цифрові спадкоємці» можуть отримати доступ лише до хмарних даних, а не до самого пристрою. Для цього потрібен спеціальний ключ або QR-код, а також свідоцтво про смерть. Доступ діє протягом трьох років, після чого інформація безповоротно видаляється. Facebook також дає змогу заздалегідь призначити «спадкоємця акаунта», який зможе керувати сторінкою після смерті користувача. У разі його відсутності – акаунт можуть видалити або перевести в меморіальний режим. Тоді обліковий запис отримає помітку «Світла пам'ять».

Навіть якщо померлий заздалегідь не обрав спадкоємця, його близька людина також може звернутися до Facebook із проханням видалити акаунт [14]. Instagram не передбачає можливості заздалегідь призначити цифрового спадкоємця. У разі смерті користувача, хтось із родичів або близьких має подати документи, що підтверджують факт смерті. Після цього доступні два варіанти: видалення облікового запису або його перетворення на меморіальний. Меморіальний акаунт в Instagram фактично «заморожується»: на сторінці з'являється позначка «Світла пам'ять», зберігається весь опублікований контент, але сам профіль більше не буде з'являтися у рекомендаціях. При цьому керувати таким акаунтом або змінювати інформацію в ньому неможливо – соціальна мережа не надає доступу навіть близьким особам [14]. Google має подібний механізм для поштових акаунтів, а мережа X (Twitter) дозволяє лише видалення сторінки без доступу до її вмісту. Месенджери, наприклад Telegram, пропонують лише налаштувати термін неактивності, після якого обліковий запис видалиться автоматично. З питання доступу до цифрової спадщини навіть існує прецедент в судовій практиці. Зокрема, у 2015 році Рейчел Томпсон, вдова без заповіту, зіткнулася з відмовою компанії Apple надати їй доступ до облікового запису iCloud її покійного чоловіка, де зберігалося понад 4 500 сімейних фотографій та 900 відео. Незважаючи на те, що вона була єдиною спадкоємицею та виконавицею спадщини, Apple вимагала окремого судового рішення для надання доступу. Позивачка зазначала, що на телефоні її чоловіка містяться фото та відео їх маленької доньки разом з батьком. У 2019 році Центральний окружний суд Лондона задовольнив її позов, зобов'язавши Apple надати доступ до цифрових матеріалів. Суддя зазначив необхідність чіткого правового механізму для вирішення подібних питань, що стають дедалі актуальнішими [15].

Збереження цифрової спадщини – тема не лише технічна чи юридична, а передусім емоційно-особиста. Ми роками живемо онлайн-життям, але рідко замислюємося, що буде з ним після нашої смерті. Хто матиме право зайти в наші акаунти? Як зберегти листи чи фотографії, які є важливими спогадами для родини? Що робити з криптогаманцем, якщо ніхто не знає паролі? У контексті збереження цифрової спадщини важливо звернути увагу на міжнародні нормативні акти, зокрема на Хартію ЮНЕСКО про збереження цифрової спадщини (UNESCO Charter on the Preservation of the Digital Heritage), ухвалену у 2003 році. Цей документ є першою спробою на глобальному рівні визначити цінність цифрової спадщини як об'єкта, що має культурне, історичне, наукове та правове значення, а також потребує збереження для майбутніх поколінь. Згідно з Хартією, цифрова спадщина охоплює «унікальні ресурси людської культури, створені в цифровій формі або оцифровані для збереження і доступу в майбутньому». Сюди віднесено тексти, бази даних, зображення, мультимедійний контент, вебсайти, програмне забезпечення тощо. ЮНЕСКО підкреслює, що такі об'єкти часто є крихкими та вразливими до втрати через швидкий розвиток технологій, моральне старіння форматів і залежність від програмного забезпечення, апаратного забезпечення або цифрових платформ [16]. У юридичному контексті Хартія не має обов'язкової сили, проте її норми мають вагомe значення для формування правової доктрини та національного законодавства у сфері цифрового спадкування. Вона закладає ідеологічні та концептуальні засади для подальшого правового регулювання питань збереження цифрових об'єктів, зокрема після смерті їхнього творця чи власника. Врахування положень Хартії ЮНЕСКО у національній правотворчості дозволить забезпечити цілісність цифрової спадщини, її правову охорону та доступ до неї як до частини культурної ідентичності.

Юридичне оформлення спадкування цифрових активів супроводжується низкою складних та поки що не до

кінця врегульованих проблем, які постають як перед законодавцями, так і перед спадкоємцями. Однією з головних проблем є недостатня правова регламентація на національному рівні

На сьогодні цивільного та спадкового права не враховують специфіки цифрових активів – зокрема їх нематеріальної природи, швидкоплинності та технологічної залежності. У багатьох країнах цифрові активи не розглядаються окремо від традиційного майна, що призводить до плутанини під час спадкового процесу. Серед основних викликів у науці приватного права виділяють: відсутність чітких визначень, конфіденційність та захист персональних даних, проблеми з доступом [17]. Одним із перспективних шляхів вирішення зазначених проблем є прийняття спеціального законодавства, що встановлювало б чіткий правовий статус цифрових активів, а також регламентувало б порядок їх спадкування. До таких механізмів можна, наприклад, віднести: цифрові заповіти, які дозволять власнику за життя визначити порядок передачі своїх цифрових активів; механізми управління цифровими активами, які передбачають можливість призначення спадкоємця або довіреної особи; цифрові скриньки – спеціальні програми, що дають змогу безпечно зберігати паролі, документи та інші конфіденційні дані, які можуть бути передані спадкоємцям за певних умов.

У національному цивільному законодавстві вже існує прецедент виокремлення певних категорій об'єктів як таких, що підлягають спадкуванню в особливому порядку (наприклад, земельні ділянки – ст. 1225 ЦК, пенсії та інші соціальні виплати – ст. 1227 ЦК, страхові суми – ст. 1229 ЦК, депозити в банках – ст. 1228 ЦК тощо). Деякі вчені пропонують на основі аналогії закону внести зміни до Цивільного кодексу України, доповнивши його статтею 1230-1 «Спадкування права на цифрові речі», що закріплювала б спеціальний порядок набуття у спадщину цифрових активів [11]. Більш структурним рішенням може бути створення окремого розділу Цивільного кодексу, який регламентував би порядок спадкування окремих категорій об'єктів спадщини, включно з цифровими активами, подібно до порядку спадкування підприємств, об'єктів інтелектуальної власності або нерухомості [18]. Вважаємо, що зазначена пропозиція є доцільною; враховуючи швидкий темп зростання обсягу цифрових активів у приватній сфері, а також юридичну невизначеність їхнього правового статусу, інкорпорація відповідного регулю-

вання до Цивільного кодексу сприятиме правовій визначеності, передбачуваності та ефективному захисту прав спадкоємців.

Висновки. Спадкування цифрових активів стикається з суттєвими правовими та технічними викликами, що зумовлені специфічною природою таких активів. Законодавча неврегульованість правового статусу цифрових активів, термінологічна неузгодженість та відсутність механізмів їх передачі у спадок створюють правову невизначеність, що негативно впливає на захист прав спадкоємців. Наявність у законодавстві України різних підходів до визначення цифрових активів – один із ключових викликів для формування ефективного правового регулювання у цій сфері. Закон України «Про віртуальні активи» та Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» містять різні дефініції, що створює колізії при правозастосуванні. Водночас доповнення Цивільного кодексу України статтею 179-1 та введення поняття «цифрова річ» стало важливим кроком до включення цифрових активів до сфери цивільного обороту.

Спадкування цифрових активів потребує комплексного підходу, що враховуватиме не лише юридичну природу таких активів, але й технічні аспекти доступу до них. Виявлення цифрових активів, визначення їх складу, отримання доступу та забезпечення збереження становлять єдиний процес спадкування, кожен етап якого має свої особливості та ризики. Вирішення проблем спадкування цифрових активів в Україні вбачається можливим через:

- внесення змін до цивільного законодавства (наприклад, запровадження окремої статті або розділу щодо спадкування цифрових речей);
- розробки законодавства про цифрову спадщину як автономного правового інституту;
- впровадження механізмів цифрових заповітів та юридичного визнання волі спадкодавця в електронній формі.

Очевидно, що питання спадкування цифрових активів не може залишатися поза увагою доктрини та законодавця. Наявність чітких правових рамок дозволить не лише захистити інтереси спадкоємців, а й забезпечити прозорість, правову визначеність і передбачуваність правовідносин у цифровому середовищі. Саме системне і випереджувальне правове регулювання стане запорукою того, що цифрова спадщина не перетвориться на «правовий вакуум», а отримав належне місце в структурі цивільного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яксун В.С. Поняття цифрових активів та їх види. *Діджиталізація економіки як елемент сталого розвитку України та Таджикистану (DigEco)*. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/208.pdf> (дата звернення: 07.04.2025).
2. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. №2074-IX. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2009 р. №361-IX. Дата оновлення: 09.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n6> (дата звернення: 07.04.2025).
4. Кобильнік Д.А., Безпалько Ю.Ю., Шаповал К.О. Правове регулювання сплати податків при використанні віртуальних активів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 363–367. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/87.pdf (дата звернення: 07.04.2025).
5. Juhász, Ágnes Inheriting Digital Assets – A Glimpse Into the Future. *Juridical Tribune – Review of Comparative and International Law*. 2024. Vol.14. № 4. P. 547–563.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5734> (дата звернення: 09.04.2025).
7. Рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 1 серпня 2018 року у справі №592/11194/14-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75917767>.
8. Гулейков І. Ю. Цифрові активи в цивільному обороті України: дис. ... канд. філософ. наук: 25.03.2025 / Наук.-досл. інст. приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2025. 243 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/1050> (дата звернення: 09.04.2025).
9. Калітенко О. Саморегулювання в сфері цифрового спадкування: окремі аспекти. *Юридичний вісник*. 2023. №4. С. 38–43. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v4_2023/5.pdf (дата звернення: 09.04.2025).
10. Вовк М. Особливості правового регулювання спадкування цифрових активів та інтелектуальної власності в умовах розвитку блокчейн-технологій. *Академічні візії*. 2024. №35. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1384> (дата звернення: 10.04.2025).
11. Загоруй Л.М., Загоруй І.С. Цифрова спадщина: проблеми формування і перспективи. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. №1(47). С. 71–82. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/812/803> (дата звернення: 10.04.2025).

12. Kłasiček, D. Inheritance Law in the Twenty-First Century: New Circumstances and Challenges. In: Gstrein, O.J., Fröhlich, M., van den Berg, C., Giegerich, T. (eds). *Modernising European Legal Education (MELE)*. Springer. 2023. Vol. 10. P. 235–251 URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-40801-4_15.
13. Szwajdler, P. Digital assets and inheritance law: How to create fundamental principles of digital succession system? *International Journal of Law and Information Technology*. 2023. Vol. 31. №2. P. 144–168. URL: <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaad014>
14. Цифрова смерть: що це таке та як до неї підготуватися. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/09/19/256604/> (дата звернення: 10.04.2025).
15. Applying To Access A Deceased's Digital Assets. URL: <https://www.nelsonslaw.co.uk/rachel-thompson-v-apple/> (accessed: 10.04.2025).
16. UNESCO. Charter on the Preservation of the Digital Heritage / United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2003. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000179529> (дата звернення: 11.04.2025).
17. Ларченко М. О., Ткач О. О. Юридичне оформлення процесу спадкування цифрових активів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. №13. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-13-01-08> (дата звернення: 11.04.2025).
18. Заїка Ю. Напрямки вдосконалення спадкового законодавства в контексті його рекодифікації. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку* : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 28 лютого 2020 р.). Харків : Право, 2020. 480 с. С. 229–232. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/> (дата звернення: 11.04.2025).